

PREŠERNOVA GOSTILNA PRI »ČRNEM ORLU«

DUSAN LUDVIK

V prešernoslovju se stalno napačno navaja lega znamenite gostilne »Pri črnem orlu«, ki se istoveti z gostilno »Pod gabrom«, kar je seveda nemogoče.

Pri »Črnem orlu« v Ljubljani se je shajala (najbrž v l. 1831—1840) »Komisija za uničevanje vina«. Njeni člani, kakor dosledni svobodomislec Francè Prešeren, humani Matija Čop, nasprotnik absolutizma Andrej Smolè, Jakob Zupan, ki je »zbudil sum, da se deloma strinja z nazori inozemskih demagoških pisateljev« ter bil zato policijsko opazovan, Toman, Crobath in drugi, pričajo s svojimi nazori in z javnim delovanjem, da je bila »Komisija« pač tajna družba, kakršne so cvele v vsakem večjem mestu takratne Avstrije. Na javnih mestih so se shajali, da so laže prikriji pravi namen shodov, zlasti pa zato, ker so bile določene stroge kazni za tistega, ki bi dal hišo ali stanovanje na razpolago sestankom tajnih družb (glej: Prešeren in tajna družba v Ljubljani, Ljud. pravica 3. XII. 1950).

Sočasni podatki o »Črnem orlu« so zelo skopi, čeravno je gostilna izpričana že l. 1715. Starejši viri ne beležijo hišne številke, temveč navajajo samo podatek »pred Špitalskimi vrati«. Tudi Vrhovnik ni mogel določiti njene lege in si je šele dodatno vpisal v svoj izvod Gostilne v stari Ljubljani, da je bil »Črni orel« v Gradišču na Luži št. 55, kar naj bi ustrezalo prostoru na današnjem Borštnikovem trgu 1. Ta podatek je prevzel tudi Kidrič (Prešeren II., 97 in Prešernov album) ter je omenjeno gostilno istovetil z gostilno »Pod gabrom«, katere lastnica je bila Marija Gaber.

»Črni orel« je bil do l. 1805 res v Gradišču na št. 55. Takratni lastnik je bil Jakob Praznik (Prassnig) in sicer v l. 1784—1815. Medtem so izvršili preštevilčenje hiš, tako da je dobila gostilna v l. 1805 novo številko. V Prešernovih časih, ko je bil v l. 1815—1840 njen lastnik Janez Praznik (ne Marija Gaber!), je bil »Črni orel« v Gornjem Gradišču na št. 24 in je imel oznako »Gastgeb« (gostilna, kjer oddajajo tudi sobe). Prazniki so imeli posest »Črnega orla« do l. 1850. Po l. 1876, ko so v Ljubljani izvršili novo preštevilčenje, pa je hiša dobila številko 7, ki je še danes v veljavi (Šumijeva hiša nasproti Drame — podatke mi je posredoval pokojni višji arhivar V. Fabjančič — prim. tudi Mestni arhiv:

seznami hišnih posestnikov in »francoski fascikel« 23,10 ter Kronika slov. mest, V. 1937,137).

Te podatke potrjuje Máchov dnevnik. Ko je češki pesnik K. Hynek Mácha obiskal na svoji poti Praga—Benetke—Praga v dneh 29. in 30. avgusta 1834 Ljubljano, sta z drugom Štrobachom dobila sobo pri »Črnem orlu št. 5«. Po znameniti večerji in pobratenju je alkohol tako močno deloval, da so Prešeren, Crobath in Toman morali peljati oba Čeha v njuno sobo, kjer sta Prešeren in Toman »postavila postelji skupaj«, vsi pa so gnali velikanski hrup in bi prišlo kmalu do pretepa. Naslednji dan je Mácha ugotovil, da se je »gostilničar tresel vse do jutra«. — Soba z dvema posteljema potrjuje, da so res oddajali sobe, gostilničar je bil pač Janez Praznik, številka 5 (namesto 55) pa je napaka, ki je nastala tako, da si je Mácha slabo zapomnil staro hišno številko (izpred l. 1805), ki je bila najbrž vklešana na podbojih in jo je zapisal šele kasneje na odmoru med potjo, ko je ni mogel več prekontrolirati. (Takih napak sem zasledil v njegovem dnevniku še več).

Zgornji podatki pričajo, da nista mogli biti gostilni »Pri črnem orlu« in »Pod Gabrom« na istem mestu, kar potrjuje tudi neka sočasna objava: »V predmestju Gradišče se proda na kon-skr. št. 55 tako imenovana *Gabrova* od voznikov močno obiskovana gostilna s hlevom za 36 konj in z velikim vrtom... točnejši podatki se dobé pri hišni lastnici Mariji Gaber...« (Amtsblatt 9. IV. 1835, str. 232). Medtem ko je dobila prvotna številka 55 (Praznik) po preštevilčenju številko 24, je dobila Gabrova gostilna v l. 1805 novo številko, 55, ki ustreza številki 2 na današnjem Borštnikovem trgu (bivša Derendova gostilna — podatki V. Fabjančiča). Na Borštnikovem trgu 1 pa so stali hlevi, kar starejši prebivalci tega dela Ljubljane še prav dobro vedo.

S tem je dokončno in dokumentarno ugotovljena prava lega dveh starih ljubljanskih gostiln, izmed katerih je znameniti »Črni orel« povezan z življenjem dveh literarnih velikanov, Prešerna in Máche, kulturnozgodovinsko pa znan kot shajališče ljubljanske tajne družbe.

V Prešernovem albumu naj bi bila zato namesto slike Mihelčičeve hiše na Borštnikovem trgu 1 (ki nima s Prešernom prav nobene zveze) objavljena slika hiše Gradišče 7, opombe k njej pa bi morale biti ustrezno popravljene in dopolnjene.

